
Jeszcze o imieniu Elżbieta słów kilka

W niniejszym opracowaniu przedmiotem opisu postanowiono uczynić imię szacownej Jubilatki — prof. dr hab. Elżbiety Umińskiej-Tytoń, znanej językoznawczynie związanej z Uniwersytetem Łódzkim. Wybór tematu nie jest przypadkowy. Jest podyktowany zarówno imieniem Pani Profesor, jak i zainteresowaniami onomastycznymi Jubilatki. Jak możemy przeczytać na stronie internetowej:

Moje zainteresowania naukowo-badawcze obejmują kilka kręgów tematycznych: 1. Onomastyka ze szczególnym uwzględnieniem antroponimii i urbonimii. Imiona łodzian były tematem rozprawy doktorskiej. Opublikowałam szereg artykułów o różnych aspektach funkcjonowania imion w procesie komunikacji. Jestem współautorką monografii *Nazewnictwo miejskie Łodzi*. 2. Badanie języka mówionego mieszkańców miast. Uczestniczyłam w pracach eksploracyjnych, w nagrywaniu tekstów i gromadzeniu kartoteki leksykalno-frazeologicznej do badania polszczyzny mówionej mieszkańców Łodzi. Razem z prof. D. Bienkowską opublikowałam *Słownik dwudziestowiecznej Łodzi. Konteksty historyczne, społeczne i kulturowe*. Opracowanie poszerzone zostało o charakterystykę historycznej polszczyzny naszego miasta autorstwa M. Cybulskiego. Z tym nurtem związane są też badania regionalnych odmian polszczyzny. Wspólnie z D. Bienkowską wydałam syntezę badań nad językiem miasta — *Miasto w polskich badaniach lingwistycznych*. 3. Zagadnienia dotyczące historycznej stylistyki języka polskiego. Badanie historii kształtowania się stylu potocznego na podstawie rozmaitych źródeł XVIII- i XIX-wiecznych reprezentujących styl potoczny, a także różne odmiany prozy użytkowej. Opublikowałam monografie *Polszczyzna potoczna XVIII wieku* oraz *Słownictwo potoczne drugiej połowy XIX wieku*. 4. Historyczna pragmatyka językowa, historia obyczaju językowego, zwłaszcza z okresu XIX wieku. Jestem autorką monografii *Dziewiętnastowieczna polszczyzna salonowa*. 5. Zagadnienia języka religijnego. W przygotowaniu rodzaj słownika o rozboczym tytule *Tytuły, nazwy godności i urzędów osób duchownych w Polsce*¹.

¹ <http://www.uni.lodz.pl/pracownicy/elzbieta-uminska-tyton> (dostęp: 20.06.2022).

Onomastyka, w tym także antroponimia stanowi zatem jeden z ważniejszych obszarów działalności naukowo-badawczej Jubilatki.

Polska antroponimia uległa w ciągu wieków znacznym przeobrażeniom. Przyjmuje się, że początkowo istniał rodzimy system imienniczy. Stanowiły go antroponimy stworzone przez Słowian bądź przejęte przez nich z innych języków, a także wywodzące się jeszcze z czasów wspólnoty indoeuropejskiej. Wśród imion rodzimych wyróżnia się antroponimy złożone i pochodne od nich formy skrócone oraz pieśzcotliwe (hipokorystyki), a także imiona jednotematowe, równe formalnie wyrazom pospolitym lub od nich derywowane. Badaczom udało się zebrać około 600 imion dwuczłonowych męskich, w tym ponad 100 zrekonstruowanych na podstawie nazw miejscowych, imion żeńskich tego typu — niewiele ponad 100 (Cieślíkowa 1998: 100), a także 2800 form zdrobniałych, utworzonych od antroponimów opartych na dwóch pniach (Cieślíkowa 1998: 104). Żywotność staropolskich mian rodzimych wygasa na przełomie XV i XVI wieku, a z tego najstarszego zasobu używane są obecnie tylko nieliczne formy. Są to przede wszystkim imiona, których nosicielami stały się osoby ważne dla wspólnoty religijnej: święci kościoła, błogosławieni, jak np. Czesław, Stanisław czy Wojciech.

Wraz z przyjęciem chrześcijaństwa nazwy rodzime były coraz częściej zastępowane przez antroponimy chrześcijańskie, przy czym proces przebudowy polskiego systemu nazywania osób trwał kilka wieków. Dotychczasowa motywacja, związana z wiarą w magiczną moc imion, została zastąpiona motywacją religijną, opierającą się na przeświadczeniu, że dziecku należy dać imię świętego, który będzie stanowił dla niego wzór życia, a także nad nim czuwał. Dzień imienin stawał się przy tym okazją do oddania czci patronowi, podziękowania za dotychczasową opiekę i wyrażenia prośby o dalsze wstawiennictwo.

Wśród antroponimów chrześcijańskich można wyróżnić miana pochodzące z różnych języków, kręgów kulturowych, obszarów geograficznych, a także należące do różnych warstw

chronologicznych. Najstarszą z nich stanowią imiona pochodzenia biblijnego, wśród których można wyodrębnić dwie grupy: starotestamentowe i nowotestamentowe. Poza Biblią istotnym źródłem powszechnie używanych w całej Europie, w tym i w Polsce, antroponimów pochodzenia chrześcijańskiego były imiona ludzi zasłużonych dla Kościoła, głównie świętych męczenników i wyznawców okresu starochrześcijańskiego, a także misjonarzy, założycieli wielkich zakonów, biskupów. W średniowieczu duży wpływ na wybór antroponimów miało duchowieństwo, zwłaszcza zakonnicy i propagowane przez nich kulty świętych oraz lokalnych patronów kościołów.

W polskiej antroponimii obok mian rodzimych i chrześcijańskich można także wyróżnić imiona świeckie. Stanowią je miana bohaterów świeckich, mitycznych i literackich, które zostały spopularyzowane przez poematy, legendy, podania i pieśni, a także powieść, teatr, operę, a później film i telewizję. Obecnie do grupy tej należy zaliczyć także antroponimy wykreowane przez środki masowego przekazu, zwłaszcza telewizję i internet.

Imię *Elżbieta* to antroponim pochodzenia biblijnego, a jego pojawienie się w nazewnictwie polskim należy wiązać z ekspansją kultury chrześcijańskiej, która objęła w średniowieczu niemal całą Europę. Jest to imię zaczerpnięte z języka hebrajskiego (od *Elisheba*), które tłumaczy się jako 'Bóg moją przysięgą', 'mój Bóg jest doskonałością' lub 'poświęcona Bogu' (Grzenia 2002: 111). Antroponim ten należy do mian o charakterze teoforycznym, czyli zawierających w swojej formie imię Boga lub jakiegoś innego bóstwa (w *Elżbiecie* tym elementem jest *el-* 'Bóg'). Powodem nadawania imion teoforycznych była wiara, że zapewnią przychyłność ze strony danego bóstwa. Osobie tak nazwanej sprzyjać powinno zatem szczęście i nic złego nie powinno się jej przydarzyć. Tego typu symboliczne, życzeniowe, wróżebne treści zawarte w imionach i skierowane ku przyszłości dzieci były i są obecne w antroponimii różnych narodów i epok. Należy przy tym podkreślić, że właściwie wiele imion powstało jako znaczące, z czasem jednak zatarła się świadomość ich znaczenia.

Tak jak wcześniej wspomniano, wraz z pojawieniem się antroponomów chrześcijańskich dotychczasowa motywacja, odwołująca się do życzącego, symbolicznego czy ochronnego charakteru mian rodzimych, została zastąpiona motywacją religijną, opierającą się na przekonaniu, że dziecku należy dać imię świętego, który będzie roztaczał nad nim opiekę i stanowił dla niego wzór życia. Dzień imienin stawał się przy tym pretekstem do oddawania czci patronowi, podziękowania za dotychczasową troskę i skierowania prośby o dalsze wstawienie. Do patronek imienia *Elżbieta* zalicza się m.in.: Elżbietę — matkę św. Jana Chrzciciela, św. Elżbietę z Hesji — niemiecką zakonnicę (benedyktynkę), św. Elżbietę z Turyngii nazywaną często Węgierską, św. Elżbietę Portugalską, św. Elżbietę Seton z Nowego Jorku — pierwszą świętą, która urodziła się na ziemi amerykańskiej (Fros, Sowa 1995: 200–202). W publikacji *Twoje imię* zapisano, że „święte i błogosławione, które pod tym imieniem spotykamy w martyrologiach i innych wykazach hagiograficznych, tworzą w nich sporą, ponad dwudziestoosobową grupę” (Fros, Sowa 1995: 200).

Imię *Elżbieta* zostało odnotowane w źródłach polskich po raz pierwszy w XII wieku. W *Słowniku staropolskich nazw osobowych* pod redakcją Witolda Taszyckiego (Taszycki 1968: 8–11) podano, że forma niespolszczona pojawiła się w dokumentach już pod koniec XII wieku: „Mesacho, Pollonidux et prima uxor eius Helisabeth 1198 KMłp 376” (Taszycki 1968: 10). Taki sam zapis zanotował Jan Grzenia w *Słowniku imion*: „[...] liczne zapisy od XII w. Najstarsze są formy nie spolszczone lub spolszczone słabo: *Helisabeth* (forma łacińska, 1198), *Elisabeth* (forma łacińska, 1222), *Elsebeth* (forma niemiecka, 1307), podobne zapisy występują jeszcze w XV w.” (Grzenia 2002: 111). Według jednak autorów publikacji *Twoje imię* analizowane miano znajduje poświadczenie w źródłach polskich od XIII wieku: *Elizabeth*, *Elzebeth*, *Elżbieta* (od 1393 roku), *Elżbiejta*, *Alżbieta*, *Helżbieta*, *Alżbjeta*, *Elizabetha*, *Heliżabeta*, *Alizabeth*, *Elzabeth* (Fros, Sowa 1995: 200). Pomyłka autorów publikacji *Twoje imię* wynika pewnie z tego, że odnieśli się do formy *Elizabeth*, nie zwracając natomiast uwagi na wcześniejszą postać.

Zarówno jednak w publikacji *Twoje imię*, jak i w *Słowniku staropolskich nazw osobowych* pojawiła się taka sama informacja o dacie odnotowania postaci spolonizowanej antroponimu *Elżbieta* w dokumentach polskich: „Contra Elizabeth Krzestkofsza ... Jako Gnewomir saszwał ElsbethØ przed trzema laty 1393 *RWlkp* I 172” (Taszycki 1968: 8). Warto jednak zaznaczyć, że w 1357 roku został odnotowany inny zapis świadczący o przyswajaniu tego imienia w polszczyźnie — *Elizabeta*: „Providus vir Nicolaus de Sittin, civis Wratislaviensis ... dictus Nicolaus famosis dominabus Anne, Katherine, Elizabet et Margarethe, filliabus suis ... dedit ... trecentas marcas grossorum ... Elyzabete et Magarethe, heredibus 1357 *CdSil* IV 27” (Taszycki 1968: 9).

W *Słowniku staropolskich nazw osobowych* można ponadto odnaleźć więcej form analizowanego imienia niż w publikacji *Twoje imię* — poza już podanymi także: *Helźbiejta*, *Alizabeta*, *Elizabeta*, *Alisabeth*, *Elisabeth*, *Helisabeth*, *Elsabeth*, *Elsebeth*.

Należy zwrócić uwagę, że już od średniowiecza tworzono od tego antroponimu wiele form pochodnych, skróconych i zdrobniałych. Maria Malec odnotowała następujące postaci imienia *Elżbieta* funkcjonujące w staropolszczyźnie: jako formy podstawowe, jego odmianki fonetyczne i odpowiedniki obce, innosłowiańskie (przede wszystkim łacińskie i niemieckie): *Elźbieta*, *Alźbieta*, *Alźebieta*, *Helźbieta*, *Elźbiejta*, *Helźbiejta*, *Alizabeta*, *Elizabeta*, *Helizabeta*, łac. *Alisabeth*, *Elisabeth*, *Helisabeth*, niem. *Elsabeth*, *Elsebeth*. Do form imiennych derywowanych słowotwórczo i ich fonetycznych wariantów zaliczyła natomiast: *Alźka*, *Elźka*, *Elźuna*, *Elźyna*, *Halźka*, *Helźka*, *Hylźka*, *Elczka*, *Elka*, *Żbieta*, *Żbiejta*, *Bieta*, *Bietka*, *Biejta*, *Elze*, *Liza* (Malec 1994: 358–359). Z czasem powstały kolejne postaci: *Ela*, *Eliza*, *Elunia*, *Elza*, *Elżunia*, *Hala*, *Halka*, *Halszka*. Obecnie można znaleźć w internecie znacznie więcej zdrobnień: *Bela*, *Beli*, *Beta*, *Beti*, *Betka*, *Betsi*, *Betty*, *Betuś*, *Biecia*, *Bieta*, *Bietka*, *Busia*, *Dziunia*, *Dźela*, *Dżelosława*, *Edzia*, *El*, *Ela*, *Elaczek*, *Elalunia*, *Ela-szek*, *Elcia*, *Elciak*, *Elciax*, *Elcik*, *Elcyk*, *Elda*, *Eleczka*, *Elek*, *Eleonora*, *Eleonory*, *Elf*, *Eli*, *Eliaszek*, *Eliczka*, *Elik*, *Elinka*, *Elis*, *Elisabeth*, *Elisko*, *Eliszka*, *Elix*, *Eliza*, *Elizabietta*, *Elka*, *Elkuś*, *Elkuśka*, *Ell*, *Ellka*, *Elo*, *Els*, *Elson*, *Elu*, *Eluch*, *Elucha*, *Eluchna*, *Eluhna*, *Elulka*,

*Elunia, Eluniek, Elurka, Elusia, Elusiek, Elusieńka, Eluszka, Elutek, Elutka, Eluś, Eluśka, Eluń, Eluńka, Elza, Elż, Elża, Elżbietan, Elżbietanka, Elżbietka, Elżbitka, Elżi, Elżibe, Elżik, Elżu, Elżuchna, Elżula, Elżunia, Elżusia, Helkena, Ila, Jelizawietka, Lea, Lela, Lelula, Lisa, Liz, Liza, Lulka, Lunia, Lusia, Lusiek, Luśka, Zbietka, Zbitka, Żbiena, Żbik, Żunia*². Nie wszystkie przedstawione formy wydają się właściwe. Niektóre zostały utworzone w niepoprawny sposób. Są przykładem rażącej działalności słowotwórczej, polegającej na dodaniu do podstawy polskiej obcego formantu, stanowiącego swego rodzaju ornament, np. *Elciax, Elix*. Inne z kolei formy niekoniecznie są motywowane imieniem *Elżbiena*, np. *Beti* czy *Betty* mogą też pochodzić od n. os. *Beata*. Nie ulega wątpliwości, że bogactwo i różnorodność przedstawionych form świadczą o popularności analizowanego antroponimu już od najdawniejszych czasów.

Do popularyzacji imienia, zwłaszcza w średniowieczu, ale i także w wiekach następnych, przyczyniło się to, że było noszone, jak podaje Biblia, przez Elżbietę — żonę kapłana Zachariasza, matkę Jana Chrzciciela, która urodziła syna mimo podeszłego wieku i uprzedniej bezpłodności. Również wpływ na popularność tego antroponimu miała Elżbiena z Turynii, zwana Węgierską, która dla chrześcijan stanowi wzór poświęcenia i miłosierdzia, a od jej imienia utworzono wyraz *elżbietanki*, odnoszący się do żeńskich zgromadzeń zakonnych. Jak podaje Józef Bubak: „w całej Europie w XIV i XV w. było bardzo popularne, a w Polsce szczególnie w Krakowie jest jednym z najczęstszych imion po Małgorzacie, Katarzynie, Annie i Dorocie. Także w następnych wiekach XVII i XVIII należy do częstych. Jego popularność słabnie w wieku XIX. Obecnie należy do imion popularnych” (Bubak 1993: 93).

Z danych przedstawionych przez Kazimierza Rymuta wynika, że największą popularnością cieszył się ten antroponim, jeśli chodzi o ostatnie czasy, w latach pięćdziesiątych (176 473 nadań) oraz w sześćdziesiątych (111 168 nadań) (Rymut 1995: 112), czyli wtedy, gdy na świat przyszła szacowna Jubilatka. W kolejnych latach antroponim był również nadawany, ale

² <https://www.znaczenie-imion.net/elzbieta.html> (dostęp: 20.06.2022).

nie cieszył się już taką popularnością jak wcześniej. Na marginesie należy dodać, że w *Słowniku imion współcześnie w Polsce używanych* osobno odnotowano inne formy tego imienia, np. *Elża, Elżbeta, Elżbeth, Elżbiet, Elżbieta, Elżbietta, Elżunia* (Rymut 1995: 112), co w pewnym stopniu wpływa na ogólną liczbę nadań. Według E. Umińskiej-Tytoń zmiany związane z popularnością imion dawniej były wolniejsze, natomiast po II wojnie światowej — uległy znacznej intensyfikacji, a repertuar antroponimów żeńskich częściej podlegał zmianom niż imion męskich (Umińska-Tytoń 2000: 185 i n.).

W niektórych publikacjach dotyczących imion oprócz samego antroponimu oraz utworzonych od niego zdrobnień i spieszczeń podaje się także inne typy onimów na nim oparte.

Wśród nazw miejscowych pochodzących od Elżbiety J. Bubak wymienił: *Elżbiecin, Elżbieciny, Elżbietków, Elżbietkowo, Elżbietów* (Bubak 1993: 94). Niektóre z nich mają charakter pamiątkowy. Zostały utworzone od imienia właścicielki czy współwłaścicielki wsi, np. *Elżbiecin* w powiecie białskim. Nazwa ta pochodzi od im. Elżbiety z Branickich Sapieżyny, wojewodziny mścisławskiej, współwłaścicielki dóbr kodeńskich (Rymut 1999: III 11; por. też Karpluk 1955). Według Szymona Piotra Dąbrowskiego Elżbieta z Branickich Sapieżyna (ok. 1734–1800), po drugim mężu nazywana wojewodzicową mścisławską, była kobietą aktywną w ówczesnym życiu politycznym. Należała do grona najbardziej znanych i wpływowych arystokratek doby stanisławowskiej. Była przyjaciółką Stanisława Augusta, której powierzał udział w tajnych negocjacjach i rozmowach dyplomatycznych (Dąbrowski 2013: 139–152).

W *Słowniku nazwisk współcześnie w Polsce używanych* odnajdziemy z kolei następujące nazwiska motywowane tym imieniem: *Elka, Elza, Elzanowski, Elżanowski, Elżbieciak, Elżbieta* (Rymut 1993: III 21, 23–24); *Biatek, Biatkowski, Biaton, Biaton, Bieta, Bietczyk, Bietek, Bietka, Bietko, Bietkowski*, (Rymut 1992: I 288, 317), *Zbieciak, Zbiecjak, Zbiejczyk, Zbietka* (Rymut 1994: X 454–455). Zostały one utworzone przede wszystkim od zdrobnień przy użyciu różnorodnych formantów.

W literaturze przedmiotu odnotowano także imię *Elżbieta* w funkcji pseudonimu (Heska-Kwaśniewicz 2000: 347³), a także chrematonimów (Kosyl 1983: 41–51).

Pojawienie się innych typów nazw własnych, których tworzywem jest analizowany antroponim, jest kolejnym świadectwem jego popularności w Polsce, pokazującym jego trwałość i ciągłość funkcjonowania w polskim systemie onimicznym.

W polszczyźnie funkcjonują również przysłowia z imieniem Elżbieta: *Jak się Jasio (24 VI) rozplącze, a Matusz (święta Elżbieta) go nie utuli, to będzie płakał do świętej Urszuli (21 X)* (Podgórska, Podgórski 2000: 166); *Dzień Elżbiety da orędzie, czy ta zima sroga będzie; Na Elżbiety kiedy leje, złe lato robi nadzieję; Na świętą Elżbietę bywa śnieg nad piętę* (Masłowski 2003: 100).

Warto też zwrócić uwagę na powszechnie przypisywane osobom noszącym analizowane imię cechy. O Elżbietach mówi się, że są: „dystygowane, eleganckie i pełne klasy. Potrafią kierować ludźmi, w razie potrzeby wykazując wiele sprytu. [...] Pewnie kroczą obraną drogą i nie ulegają wpływom. [...] Elżbiety są osobami zdecydowanymi — nakierowanymi na sukces!™”. Nie ulega wątpliwości, że prof. dr hab. Elżbieta Umińska-Tytoń to kobieta niezwykle elegancka, pełna klasy, o nienagannej kulturze osobistej. Przez wiele lat kierowała Katedrą Historii Języka Polskiego (obecnie Zakład Historii Języka Polskiego), wykorzystując zdolności menedżerskie i kierownicze. Dzięki sumienności w wykonywaniu powierzonych zadań i niebywalej pracowitości osiągnęła sukces w życiu zawodowym, stając się jedną z najbardziej znanych polskich językoznawczyń.

Elżbieta to antroponim znany i używany nie tylko w Polsce, ale i w wielu innych krajach, o czym świadczą formy tego imienia obecne w różnych językach, np. łac., fr., niem. *Elisabeth*, ang. *Elizabeth*, *Lisbeth*, *Lizabeth*, biał. *Al’żbeta*, *Lisaveta*, *Lizaveta*, buł. *Elisaveta*, *Elisava*, *Lisaveta*, cz. *Alžbeta*, duń. *Elisabeth*, *Elsebe*, *Elsebet*, *Elly*, *Lisbet*, hisz. *Isabel*, hol. *Elisabeth*, *Elisabetha*,

³ Autorka odnotowała imię *Elżbieta* jako pseudonim używany w Szarych Szeregach.

⁴ <https://www.ksiegaimion.com/elzbieta> (dostęp: 20.06.2022).

Elizabeth, Lisabetha, Lisabeth, lit. *Elžbieta, Elzbieta, Alžbieta, Alzbieta*, mac. *Elisaveta, Sava, Veta*, nor. *Elisabeth, Elsebet, Lisbeth, Bette*, port. *Isabel, Izabel*, ros. *Alžbeta, Elisaveta*, rum. *Elisabeta, Elisaveta*, sch. *Elizabetha, Jelisaveta, Jelizaveta, Elisabetha, Elisaveta, Elizaveta*, sł. *Alžbeta, słwn. Elizabetha, Betka, Špela*, szw. *Elisabet, Elsebeth*, ukr. *Jelyzaveta, Lysaveta*, węg. *Erzsébet*, wł. *Elisabetta* (Bubak 1993: 94). W *Słowniku imion* odnajdziemy jeszcze więcej odpowiedników tego antroponimu w językach europejskich (*Słownik imion* 1991: 82–83).

Warto ponadto dodać, że imieniem Elżbieta zostały obdarowane takie bohaterki literackie, jak: *Elizabeth Bennet* z powieści *Duma i uprzedzenie* J. Austen; *Elżbieta* z powieści H. Muszyńskiej-Hoffmanowej *Elżbieta z kwitnącej Sieniawszczyzny*; *Elżbieta Fischer* z powieści *Kuzynka Bietka* H. Balzaca; *Elżbieta Gintułówna* z powieści *Popioły* S. Żeromskiego; *Elżbieta Grabowska* w *Pamiętnikach* Natalii Kicki; *Elżbieta Komierowska* z powieści S. Brzozowskiego *Sam wśród ludzi*; *Elizabeth Lieschen* z powieści A. Kuśniewicza *Król obojga Sycylii*; *Elisabeth Proctor* ze sztuki A. Millera *Czarownice z Salem*; *Elżbieta Rousset* z opowiadania G. de Maupassanta *Baryłeczka*; *Lizaweta (Liza) Iwanowa Hermann* z opowiadania A. Puszkina *Dama pikowa*; *Lizawietta Iwanowna* z opowiadania T. Manna *Tonio Kröger*; królowa *Elżbieta* z poematu dramatycznego F. Schillera *Don Carlos*.

Znaczna liczba skrótów i zdrobnień powstałych od imienia *Elżbieta*, a także różnorodność form na nim opartych (nazwisk, nazw miejscowych, chrematonimów, onimów literackich) czy wreszcie funkcjonowanie wielu zwrotów i przysłów z tym antroponimem, świadczą, że imię to należy od średniowiecza aż po czasy współczesne do dość żywotnych struktur. Jest również odbiciem różnorodnych zależności sfery nazewnictwa od rzeczywistości pozajęzykowej.

Należy jeszcze zwrócić uwagę, że miano to należy do częstych w rodzinach królewskich, zwłaszcza Anglii i Belgii. Tak miała na imię ostatnia królowa angielska — *Elżbieta II*, natomiast jej imienniczka — *Elżbieta I* z dynastii Tudorów przyczyniła się do rozkwitu gospodarczego Anglii, a czasy jej

rządów nazywane są epoką elżbietąńską. W polskich dynastiach również spotykamy to imię. Nosiły je: córka Henryka Pobożnego; córka Mieszka Starego; córka Kazimierza Wielkiego; córka Władysława Łokietka, królowa węgierska; córka Władysława Jagiełły i Jadwigi zmarła w niemowlęctwie Elżbieta Bonifacja; trzecia żona Władysława Jagiełły (Elżbieta Granowska); żona Kazimierza Jagiellończyka (Elżbieta Rakuszanka — córka cesarza Albrechta II zwana „matką Jagiellonów”) oraz jego trzy córki; pierwsza żona Zygmunta Augusta (Elżbieta Habsburżanka) (Bubak 1993: 93). Antroponimem tym zostały zatem obdarowane zarówno córki władców polskich, jak i ich małżonki.

Na koniec warto jeszcze wymienić inne sławne Polki, które nosiły imię *Elżbieta*, np.: Elżbieta Drużbacka — polska poetka epoki późnego baroku, zwana przez współczesnych „słowiańską Safoną” i „Muzą sarmacką”; Elżbieta Maria Adamiak-Poniedziałka — piosenkarka, gitarzystka i kompozytorka z kręgu poezji śpiewanej; Elżbieta Maria Barszczewska-Wyrzykowska — wybitna aktorka teatralna i filmowa, wielka interpretatorka ról z repertuaru romantycznego; Elżbieta Czyżewska — aktorka filmowa i teatralna, zwana polską Marilyn Monroe i „Cybulskim w spódnicy”; Elżbieta Dzikowska — historyczka sztuki, sinolożka, podróżniczka, reżyserka i operatorka filmów dokumentalnych, autorka wielu książek, programów telewizyjnych, audycji radiowych; Elżbieta Jaworowicz — dziennikarka, autorka programu interwencyjnego *Sprawa dla reportera*; Elżbieta Maria Zapendowska — specjalistka od emisji głosu, nauczycielka śpiewu, osobowość telewizyjna.

Grono znanych i wybitnych Polek noszących to miano jest znacznie bogatsze. Nasza szacowna Jubilatka również zasługuje na miejsce w tym gremium sławnych i zasłużonych postaci, gdyż jest przecież znakomitą językoznawczynią, badaczką onomastyki, zwłaszcza antroponimii i urbanonimii, a także historii języka polskiego i niekwestionowanym autorytetem w polskim środowisku naukowym. To postać ciesząca się ogromnym uznaniem i szacunkiem zarówno wśród badaczy, jak i studentów.

Literatura

- Bubak J., 1993, *Księga naszych imion*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Cieślikowa A., 1998, *Nazwy osobowe — antroponimia*, w: Rzetelska-Feleszko E. (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Warszawa–Kraków, s. 95–188.
- Cieślikowa A. (red.), 2007–2011, *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku*, t. 1–3, Wydawnictwo Lexis, Kraków.
- Dąbrowski S.P., 2013, *Portrety Elżbiety z Branickich Sapieżyny w paszkwilach obyczajowych i politycznych*, w: Mazurkowska B., Marcinkowska M., Dąbrowski S. (red.), *Codziennosc i niecodziennosc oswieconych*, t. 2: *W rezydencji, w podróży i na scenie publicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 139–152.
- Fros H., Sowa F., 1995, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Grzenia J., 2002, *Słownik imion*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Heska-Kwaśniewicz K., 2000, „Imiona wojenne”, czyli pseudonimy szaroszeregowej młodzieży. *Rekonesans badawczy*, „Język Polski” 80, s. 341–354.
- Horyń E., Zmuda E., 2020, *Elżbieta pod Wawelem. Funkcjonowanie imienia w antroponimii i kulturze krakowskiej*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” 15, s. 90–98.
- Janowowa W. i in. (oprac.), 1991, *Słownik imion*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Karpluk M., 1955, *Polskie nazwy miejscowe od imion kobiecych*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1, s. 111–160.
- Kosyl Cz., 1983, *Forma i funkcja imion osobowych we współczesnej polszczyźnie*, w: Kosyl Cz., *Forma i funkcja nazw własnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 41–51.

- Malec M., 1994, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Malec M., 2001, *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Wydawnictwo DWN, Kraków.
- Malec M. (red.), 1995, *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, t. 2: *Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Masłowsky D. i W., 2003, *Przysłowia polskie i obce*, Świat Książki, Warszawa.
- Podgórska A., Podgórski A.K., 2000, *Kalendarz przysłów. Pogoda i imiona z kalendarza*, Antyk, Kęty.
- Rymut K., 1992–1994, *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, t. 1–10, Wydawnictwo PAN, Kraków.
- Rymut K., 1995, *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Rymut K., 1999, *Nazwy miejscowe Polski. Historia — Pochodzenie — Zmiany*, t. 3, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Taszycki W. (red.), 1968, *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. 2, z. 1, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Umińska-Tytoń E., 2000, *Imiona w Polsce używane na tle tradycji kulturowych*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” 45, s. 131–206.

Streszczenie

Przedmiotem opisu niniejszego artykułu postanowiono uczynić imię szacownej Jubilatki — prof. dr hab. Elżbiety Umińskiej-Tytoń. Elżbieta to imię pochodzenia biblijnego, a jego pojawienie się w antroponimii polskiej należy wiązać z ekspansją kultury chrześcijańskiej, która objęła w średniowieczu niemal całą Europę. Jest to antroponim zaczerpnięty z języka hebrajskiego. W Polsce imię to jest znane

od XII wieku. Po raz pierwszy pojawiło się w 1198 roku w postaci Helisabeth: „Mesacho, Pollonie dux et prima uxor eius Helisabeth”. Przez wiele stuleci było to miano bardzo popularne, jednak od lat sześćdziesiątych XX wieku jego popularność maleje.

Słowa kluczowe: antroponimia, polski system nazewniczy, znaczenie, pochodzenie i historia imienia Elżbieta

Summary

A few more words about the name Elżbieta

The subject of the description in this article was decided to include the name of the honorable Jubilarian — prof. dr hab. Elżbieta Umińska-Tytoń. Elżbieta is the name of biblical origin, and its appearance in Polish anthroponymy should be associated with the expansion of Christian culture, which in the Middle Ages covered almost all of Europe. It is a name taken from the Hebrew language. In Poland this name has been known since the 13th century. The first record of the name can be found in the document from 1198, then in the form Helisabeth: „Mesacho, Pollonie dux et prima uxor eius Helisabeth”. For many centuries it was the name of a very popular, but since the sixties of the 20th century, its popularity is decreasing.

Key words: anthroponomastics, system of naming people in Poland, meaning, origin and history of the name Elżbieta